

Alman Edebiyatıyla Bütünleşmiş bir Polonya Yahudisi: Marcel Reich – Ranicki

Gürsel Aytaç, Ankara

Önce “die Zeit”, sonra “Frankfurter Allgemeine” gazetelerinde edebiyat sorumlusu eleştirmenliği boyunca Almanya’da “Literaturpapst” (edebiyatın papası) olarak ünlenmiş bu eleştirmenin otobiyografisi “Mein Leben”¹ okurken doğal olarak hayatında edebiyatın yeri özellikle ilgimi çekmişti. Eser hakkında yazarken edebiyatı esas almak istediğim halde başlıkta onun Yahudi kökenini belirtmek gereğini duydum, çünkü kendisi hayat hikâyesinde “yarı Yahudi” “yarı Alman”lığına ilginç bir karşıtlık olarak özellikle kitabının ilk iki bölümünde değinmekle kalmıyor anne ve babasının Nazilerin toplama kamplarına gönderilişinin ağır izlerini çarpıcı bir dille anlatıyor. Polonya’da Alman askerlerinin Yahudilere uyguladıkları onur kırıcı psikolojik baskıları da yeri geldikçe anıyor. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarının muhasebesinin yanı sıra Alman edebiyatına sevdalanmasını, iki uçlu bir durum olarak formüle etme eğiliminin yansımalarından biri yukarıda andığım “yarı Yahudi” “yarı Alman Alman”lığın başka ifadesi şu:

“Ben asla yarı Polonyalı, asla yarı Alman değildim - ve asla böyle olmayacağıma şüphem yok. Ben hayatımda asla tam bir Yahudi değildim, bugün de değilim.” (s. 12)

Berlin’de “Fichte Gymnasium” öğrencisiyken edebiyat dersi için hazırladığı ayrıntılı “Georg Büchner” ev ödevini öğretmeni bunun artık okul ödevinin üstünde bir şey olduğunu, ama tam bir edebî deneme olarak da pek sayılamayacağını söylemiş, o zamanın Almanyası için sürgün yeri olarak bilinen Paris’e eleştirmen olarak gönderileceğini ironik tarzda dile getirerek “Ama Paris’te eleştirmen olduğunuzda bana bir kart gönderin” demiştir. Edebiyat öğretmenin bu teşhisi, Reich-Ranicki için dönüm noktası olur. Artık her vesileyle bir eleştiri, bir tanıtma yazmak ister. Seyrettiği tiyatro oyunları başlar eleştirilerine. Lise yılları onun hayatında en çok kitap okuduğu yıllar olur. Edebiyatta çok donanımlı olan Berlin şehir kütüphanelerinde bu dönemde okudukları Schiller’in bütün dramları, Shakespeare, Kleist ve Büchner’in bütün eserleri, Gottfried Keller ve Theodor Storm’un bütün novelleri, Tolstoy ve Dostoyewski’nin, Balzac, Stendal ve Flaubert’in çoğu romanları, İskandinav edebiyatından Edgar Allan Poe, Jens Peter Jacobsen ve Knut Hamsun’dur. Oscar Wilde’in kendisini hayran ettiğini, Maupassant’ın da eğlendirdiğini yazar.

Dört beş yıla bu kadar çok kitabı nasıl sığdırdığını düşünürken okuma edimi üzerine şunları açıklar: Hızlı okuma alışkanlığı yoktur. Tam tersine ağır ağır okur, bazen bazı pasajları birkaç kere okumuştur. Şehir kütüphane kataloglarından Yahudi

¹ Reich-Ranicki, Mancel: *Mein Leben*, 3. Auflage, Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1999 (metin içindeki alıntılar bu baskıya göredir ve tarafımdan Türkçeye aktarılmıştır; G.A.)

yazarların kitapları çıkarılmıştır. Nasyonal Sosyalizmin [NS] okunmasını istemediği yazar ve eserlerin üzerleri çizilmişse de kimler ve neler olduğu anlaşılabilir. Bunlar Mann kardeşlerden Zweig'a, Brecht'e, Seghers'e, Tucholsky'e kadar pek çok yazardır ve bunlar Reich-Ranicki'nin özel olarak ilgileneceği yazarlar olacaktır.

NS icraatından biriyle Berlin'den Polonya'ya geri gönderilen, 8.000 Yahudi arasında o da vardır. Dönüş sırasında yaptığı hayat muhasebesinin özeti, Almanya'dan beraberinde götürdüğü "görünmez" hazine, "Almanca bilgisi ve Alman edebiyatı"dır.

"Hayatım" kitabının ikinci bölümü 1938-1944 yıllarını kapsar ve ilk altbaşlık "Edebiyat ve Savaş"tır. Varşova'da ilk zamanlar işsizdir ve okumaya bolca vakti vardır. Merak ettiği yazarlar, 1933 sonrası Almanya dışında sürgünde olanlar ve onların eserleridir. Bunlar Thomas ve Heinrich Mann'dır. Arnold ve Stefan Zweig'dır, Alfred Döblin ve Joseph Roth'dur, Franz Werfel, Lion Feuchtwanger ve Bertolt Brecht'dir. Polonyalı bir tanıkla Almanca konuşma dersleri karşılığında ondan Polonya edebiyatı hakkında bilgi alır. Bu derslerden edindiği, Polonya edebiyatının nazım ve hicivde ne kadar güçlü olduğunu öğrenmek olur. Onda Heinrich Heine'ye benzerlikler tespit eder.

Marcel Reich-Ranicki'nin aşkları arasında edebiyat aşkı birinci sırayı alır. Varşova'da sevdiği ve sonra terk ettiği ilk kıza aşk acısı üzerine bir şeyler söylemek istediğinde Thomas Mann'ın "Tonio Kröger"inden bir alıntıyla meramını anlatır:

"En çok seven, yenilendir ve acı çekmek zorundadır." (s. 194)

Aşkını yalnızca edebiyattan tanıdığını itiraf eden bu gence aynı sevgili, siyasetçi değil yazar, Varşova'da değil Almanya'da olması gerektiğini söylemiştir. Bir öğüdü, alıntılarla konuşmaması konusundadır:

"Alıntılarını bırak. Ben Liseweta Iwanowna değilim, sen de Tonio Kröger değilsin. Sana bir kez daha öğüt veriyorum: Polonya'yı terk et! Bu öğüde uydum, ama ancak çok daha sonra, ancak bu konuşmadan on iki yıl sonra." (s. 195)

Almanya'da yerleşmek konusundaki öğüdü tutmuştur, ama edebiyattan, Alman edebiyatından alıntılar yapmaktan bir ömür boyu vazgeçmemiştir o. Varşova'da Nazi toplama kampı gaz odasına götürülen yolda yürürlerken bile yanındaki Tosia'nın kulağına şöyle fısıldamıştır:

"Dostoyewski anekdotunu hatırla!" Bununla kastettiğinin Stefan Zweig'ın ünlü eseri "Sternstunden der Menschheit"da geçen Dostoyewski'nin ölüme götürülürken Çar'ın emrinin haykırılarak son anda kurtuluşu anekdotudur. Marcel Reich Ranicki, bunun kurmacalığında şüphe etmez, ama edebiyatın gerçek hayatta nasıl işe yaradığına tipik bir örnek olarak anar. (s. 269)

Edebiyatın gerçek hayatın zor günlerinde de nasıl işe yarayabildiğinin çarpıcı bir başka örneği, Varşova'da bir Yahudi aileye, Bolekslere günde birkaç saatliğine bile olsa başka insanlar, başka dünyalar yaşatmasıdır. Zengin edebiyat hazinesi, Ranicki'ye verimli bir kaynak sunar. Okuduğu, ilginç bulduğu konuları çoğu zaman kendi katkılarıyla birleştirerek onlara anlatır.

Bu edebiyat seanslarının kendisine sağladığı yararı da düşünür. Dinleyenlerin tepkileri, neyle heyecanlanıp neye ilgisiz kaldıklarını tespit eder: Anlatılan şey, yani insanî içeriktir onları çeken, ama nasıl anlatıldığı, yazarının kim olduğu ile ilgilenmezler.

“Mein Leben”in son üç bölümünde Ranicki edebiyatta asıl uğraşı alanı olarak yaşadıklarını, deneyimlerini anlatıyor. Onun edebiyattaki esas uğraşı alanı doğal olarak edebiyat eleştirmenliğidir. Ağırlığı olan gazetelerde sürdürdüğü bu uğraş, doğal olarak çağdaş yazarların ürünleridir ve dolayısıyla o yazarlarla olan ilişkisidir. Eleştirilen eserlerin yazarları hakkında genel yargısı, bu kişilerin her şeyden önce egosantrik, başka deyişle benmerkezci oldukları, eleştirilmeye tahammülleri olmadığıdır. 1944-1958 yılları arasında kapsayan 3. bölümün ilk sayfalarında Polonyalı bir üsteğmen Lee ile Almanca’dan bir çevirisi dolayısıyla aralarında geçen konuşma, Ranicki’nin hayatı boyunca çeşitli örneklerle doğrulanan izleniminin adeta temeli olur. Lee, şiir çevirisine yöneltilen eleştiriye tepki göstermiştir. Metnin kontrolünü hele hele düzeltilmeye kalkılmasını hiç hoş karşılamamıştır. Ranicki, 1944 yılında gördüğü bu tepkide, eleştirilen yazar ya da çevirmenin yalnızca övgü ve hayranlık ifadeleri beklediğini görmüştür. Bu izlenim, eleştirmenlik deneyimleriyle değişmemiş, hattâ artarak sürmüştür. 1999 yılında kaleme aldığı “Hayatım” kitabında şöyle diyor:

“Hayatımda hiçbir zaman kendini beğenmeyen ya da egosantrik olmayan hiçbir yazar tanımadım. [...] Bazıları kendini beğenmişliğini örter ve egosantrizmini saklar, öbürleri bu zayıflıklarını meydan okurcasına mizahla ve doğrudan doğruya itiraf ederler.” (s. 305)

Eleştirmenin yazar imgesi bu merkezdeyken yazarın eleştirmen imgesinin nasıl belirlendiğine de değiniyor Ranicki:

“Bir yazarın bir eleştirmeni nasıl değerlendirdiği, o eleştirmenin onun hakkında, hattâ onun son kitabı hakkında yazdığına bağlıdır.” (s. 306)

Ranicki, kendi kendini yetiştirmiş, dolayısıyla yaşadıklarından öğrenen bir eleştirmendi. Onun bu yanını fark ettiren çeşitli örneklerden biri ve bence en damıtılmışı, Anna Seghers’le görüşmesini değerlendirişidir. Yaratıcı yazar ve eleştirmen ilişkisi üzerine çok genel bir sonuç çıkarmıştır bu görüşmeden. Kendi deyişiyle:

“Anna Seghers’le bu konuşmadan ne öğrendim?” Yazarların çoğunun edebiyattan anladıkları şey, kuşların ornitolojiden anladığından fazla olmadığı ve en az da kendi eserleri üzerine hüküm verebilecek durumda olduklarıdır. Çünkü genel olarak, göstermek ve işaret etmek istediklerinin, aşağı yukarı ulaşmak ve etkilemek istediklerinin ne olduğunu biliyorlar. Bu bilgi onların gerçekten neyi başarıp neyi yarattıkları konusundaki görüşlerini bulandırıyor. Eleştirmen, elinden geldiğince kontrol etmeli yazarın ne yazdığını. Yazarın kendi eseri üzerine söyleyebileceği şeyleri bilmemezlik edemeyiz, ama özel olarak ciddiye de almamalıyız.” (s. 343)

Edebiyat eleştirmeni karşısında yaratıcı yazarı küçük görmek, ona yukarıdan bakmak gibi bir tutum izlenimi bırakan bu satırlardan hemen sonra yaratıcı yazarı eleştirmenin varlık nedeni olarak kabul etmeyi, bir formül somutluğu içinde şöyle dile getirir Ranicki:

“Eleştirisiz edebiyat olur ama edebiyatsız eleştiri olmaz. Başka bir deyişle: Önce tıkmak gelir, sonra ahlâk, önce şiir, sonra kuram, önce edebiyat ve sonra eleştiri. Bu böyle olduğu için kendimizi küçüksemekten hele hele onlara – edebiyatımıza gerçekten bir şeyler katmış olan yazarlara – neler borçlu olduğumuzu unutmaktan kendimizi korumalıydık.” (s. 343)

Bir eleştirmen olarak Ranicki'nin “Hayatım” kitabında Alman edebiyatına katkılarını kabul ettiği öbür yazarlar Bertolt Brecht, Heinrich Böll, Siegfried Lenz ve Hermann Hesse ile görüşmelerinin bıraktığı izlenimler sırasıyla yer alıyor. Bu izlenimlerin genellikle 1944 yılında Lee'nin bıraktığı izlenimi doğrular nitelikte olması ilginçtir. Alalım Brecht'i!

1977 yılında Brecht'den edindiği izlenim şudur:

“O sıralarda bir tek konusu vardır: Eseri ve tiyatrosu. Bir tek de sorusu: Eserinin Polonya'da çevrilip yayınlanması, her şeyden önce de sahnelenmesi için ne yapılabilirdi. Yalnızca, bunu gerçekleştirebilecek kimselerle konuşmak istiyordu, rejisörlerle, oyuncularla, yayıncılarla, çevirmenlerle ve gazetecilerle.” (s. 348)

Bunun ötesinde Brecht'in belki de bunun karşıtı sayılabilecek derin bir izlenim uyandırdığını fark etmiştir Ranicki: “hedef bilinci olan bir enerji”dir bu, “neredeyse esrarengiz bir irade.” Sonuç olarak yine Brecht'in 1921 yılındaki güncesinde yer alan “Sır olmayan yerde hakikat yoktur” ifadesini onun bıraktığı izlenim için yerinde bulur:

“Belki de Brecht için karakteristik aura'nın temeli, gerçekten açıklanamayan ve tanımlanamayan bir sırda, deha denen sırda bulunuyor.” (s. 349)

Bir edebiyat eleştirmeni olarak Ranicki'nin asıl ilgi alanı yaratıcı yazar ve kurmaca eserlerdir. Ama o, zaman zaman edebiyat eleştirisinin ruhuna, bu arada kendi eleştirmenliğine de değinir. Kitabının daha ilk sayfalarından bildiğimiz otodidaktlığını eleştirmenliğinde de sürdürdüğünü vurgular. Kendini yetiştirirken geçirdiği evrelere eleştirel gözle değinir. 1955 yılında yayınlanan kitabı “Alman Edebiyatının 1871-1954 Arası Tarihi”, Fontane ile başlayıp “Hauptmann, Mann Kardeşler, Zweig”la devam edip Brecht ve Anna Seghers’le son bulmuştur. Bu kitabın 1955 yılına kadarki yazılarından anlaşılabilceği gibi kendisinin de ele aldığı yazarların etkisi altında bulunduğu Sosyalist Realizm çizgisinde olduğunu belirtir:

“Evet, benim edebiyat eleştirim 1955'e kadar marksist ve doğal olarak vulgermarksist edebiyat teorisiyle şekillenmişti. [...] Ben o sıralar, yani 1951-1955 arasında henüz deneyimsizdim, doğal olarak edebiyat eleştirmenliğinde de bir otodidaktım. Hiçbir seminare katılmamıştım, hiç kimse yoktu bana öğüt verecek hele hele yardım edecek!” (s. 359)

O yıllarda örnek alacağı, daha doğrusu bilgileneceği edebiyat eleştirilerinin Polonya ve DDR (Doğu Alman)'dekilerin de kendisi gibi sosyalist gerçekçi olduğuna da değinir.

Edebiyat teorilerinin akademik düzeyde ele alındığı Germanistik bölümlerinden gelme eleştirmenler konusunda ne düşündüğüne gelince... Bu konudaki görüşlerini Frankfurter Allgemeine gazetesine edebiyat sorumlusu olarak alındığında o çevrede hissettiği yadırganma izlenimleriyle bir arada açıklar. İşe kendisine çalışma arkadaşları aramakla başlamıştır. Çünkü mevcut gazeteci edebiyatçılardaki birbirini kayırma

alışkanlığını çabuk fark eder, bu tutumu ilginç bir ifadeyle “Sen bana Goethe’sin de, ben de sana Schiller’sin diyeyim!” şeklinde özetler.

Eleştirmenliği asıl meslek olarak seçip bunu gazetelerde ücretli eleştirmen olarak yürütenlerin “Pazar günü avcılarında daha asil ya da daha namuslu” olmadıkları, ayrıca “adlarını hatır eleştirmenliği ile tehlikeye sokacak kadar” saf olmadıklarını da ekler.

Akademisyenlere, üniversite hocalarına gelince, onların bilimsel terim kullanmadaki aşırılıklarını, yazılarının yabancı kelime bolluğu yüzünden anlaşılmağını itici bulur. Bu kadar branş terimleri düşkünlüğünü hiç de elzem görmez. Yazılarındaki “tebeşir kokusu”, “öğretmen havası” çekilir gibi değildir. İçlerinden pek azının gazetelere iyi eleştiri örnekleri gönderdiğini de belirtirken Anglosakson ülkelerindeki Alman kökenli Germanistlerde durumun hiç de böyle olmadığını altını çizerek. Onlara gazetelerde yer alacak edebiyat eleştirilerinin hiç de anlaşılması güç uzmanlık terimleriyle dolu olmaması gereğini açıklamak zorunda kalmadığını söyler: “Gazetelerdeki edebiyat eleştirileri okuyucudan gerçi yüksek beklentiler isteyebilir ve istemelidir de ama aynı zamanda da anlaşılır ve kolay okunabilir olmalıdır.”

Alman, Avusturya, İsviçre üniversitelerinden kendisine gönderilen edebiyat yazıları arasında çok değerli oldukları halde gazetelere değil, akademik yayın organlarına uygun bulduğu için geri çevirdikleri de olmuştur.

Frankfurter Allgemeine gazetesinin edebiyat sorumlusu olarak edebiyat çevrelerinde her ne kadar “büyük eleştirmen” hattâ “edebiyatın papa”sı olarak anılsa da meslektaşları arasında “nefret” uyandırdığının da farkındadır. Hakkında hazırlanıp yayınlanan bir televizyon filminde kendisinin bir güç sahibi olduğundan, hattâ çalıştığı gazeteyi edebiyatta güç sahibi yaptığından söz edilmesini güç kavramının çağrıştırdığı olumsuzluğun da altını çizerek anar. O yıllarda birçok edebiyat jürisinde bulunmuş, Ingeborg Badmann Ödülü için Klagenfurt edebiyat yarışmasının sözcüsü olmuştur. Bütün bunları anlatırken kendi kendine zaman zaman sorduğu şey şudur: Çalışmam, başarıma neye hizmet etti? Ve cevabı: “edebiyata”dır. Kendisinin olağanüstü çalışkan olduğunu bilir. Bu kadar çalışkan oluşunun kaynağı, mesleğinin aynı zamanda hobisi olmasıdır:

“Benim bütün çalışma azmimin arkasında, çünkü en sonunda söz konusu olan budur, “Frankfurter Allgemeine”deki faaliyetimin, abartmış olmadan şunu ekleyeyim: Her gün verdiği zevk vardır. Burada hobi ile iş tutku ile uzmanlık örtüşmektedir.” (s. 492)

Edebiyat eleştirmenliğinde, çalıştığı gazetenin ona hiç karışmamasının, yani tek seçici olarak onu görmesinin, çalışma hayatının sürekli zevk kaynağı olmasında payı büyüktür ve Ranicki bunu kabul eder. Öte yandan bu saygınlığa kavuşmasının da ardındaki nedeni, çalışma tutumuna, hattâ ilkesine bağlar: Yazarın politik seçimine bakmaksızın eserin edebî kalitesidir onun değerlendirme ölçüsü:

“Bay Fest ile kararlaştırdığımız şey: Çağdaş Alman edebiyatına giren her yazar, Frankfurter Allgemeine’de yayınlanabilecekti, hem de politik görüşlerinden bağımsız olarak. Fest, sözünü tuttu ve doğru hatırlıyorsa, ona bu sözleşmemizi hiçbir zaman hatırlatmam gerekmedi.” (s. 496)

“Mein Leben”, Marcel Reich Ranicki’nin hayat hikâyesidir, ama mesleğiyle bütünleşmiş, çok çalışkan, edebiyata sevdalı bir eleştirmenin Almanya tarihiyle de harmanlanmış hayatıdır. Özel hayatı, dostlukları, çağdaş Alman edebiyatında benimsediği yazarlarla ilişkisi de edebiyatın zaten gereği olan zamanının da aynası olma özelliğiyle bağıntılı olarak o yazarları nasıl ele aldığını gösterdiği gibi, Ranicki’nin insanî özelliklerini de yansıtmaktadır. Walter Jens’le dostluğu, iki edebiyatçının aynı tutkuyu, edebiyat tutkusunu paylaşmalarının canlı örneğidir. Bu dostluğun, meslek gereği birlikte katıldıkları edebiyat etkinlikleri dışında nasıl sürdüğü, Ranicki’nin kendi değişimiyle “tuhaf”tır. Çünkü bir araya gelip görüşmelerinin sayılı olmasına karşın sohbetleri telefon konuşmalarıyla gerçekleşmiştir, sık sık ve dakikalar süren konuşmalardır bunlar:

“Önceleri haftada bir telefonlaşıyorduk sonra daha sık ve sonunda, nasıl rast geliyorsa öyle, bazen her gün. Konuşmalar yirmi ya da otuz dakika sürüyordu, zaman zaman bütün bir saat ya da daha uzun.” (s. 421)

Anlattığı yaşantıların çoğunda yaptığı gibi yazarın bu dostluk hikâyesinin niteliği üzerine düşüncelerini de öğreniriz. Jens de, o da bu konuşmalara “ihtiyaç” duymaktadırlar, bilgilenmeye, fikir alışverişinde bulunmaya isteklidirler. Bu nedenlerden bir başkası da tartışma ihtiyacıdır. Tartışmalarını ise içinde buldukları konuların ve sahip oldukları mantalitenin farklı oluşuyla açıklar. Hamburg’dayken, 1959-1973 yılları arasında hayatının “monolog” tarzında olduğunu, okumak ve yazmak tarzına “hükümlü” olduğunu belirtir, eksikliğini duyduğu “diyalog”, meslekî öğütler, dostça uyarılar ve doğal olarak cesaretlendirilmelerdir. Aynı ihtiyacı Jens’in de hissettiğinden emindir Ranicki. Bir edebiyatçı alışkanlığıyla o telefon sohbetlerinin “biçim özelliğini” de belirtmeden edemez.

“Edebiyat ve edebî hayat – bu, konuşmalarımızın konusuydu. Selamlaşmalar ve hal-hatır sormalar hiç yoktu, hemen başladık, mesela şöyle: ‘Böll’ün yazısı hiç de öyle çok kötü değil, ama gereğinden az düzeltilmiş’ [...] Bu kısa ifadelerde hangi yazıların kastedildiğini belirtmezdik bile. Çünkü hangi sayfaları [yayın organlarını okuduğumuzu biliyorduk.” (s. 423)

Ranicki bir eleştirmendir ve doğal olarak dostu Jens’in eserlerinde tespit ettiği eksikliği de belirtmeden edemez. Edebiyatın çeşitli türlerindeki eserlerinde “eksik olan şey, hayatın renkliliğidir.” Anlatılarında ve dramlarında adeta “tezlerinin kanıtlanmasından başka şey” görmez. Bu nedenle şöyle der:

“Onun en önemli çalışmaları konuşmalar, denemeler ve incelemelerdir.” (s. 422)

Jens’in tarzını, konularla, tezlerle, sorular ve kalıplarla oynamak olarak görür ve bunu “bir sanatçının değil, bir entelektüelin tarzı” sayar. Daha da önemlisi, kendi tarzına yakın bulur:

“Jens, benim gibi, kahvehanesiz bir kahvehane edebiyatçısıdır. Bizim kahvehanemiz, telefonda.” (s. 422)

Ranicki, edebiyat eleştirisinde söz sahibi olacak kadar üne kavuşmasının nedenlerini soranlara verdiği cevabı kendisi de zaman zaman irdelemiş, bu konuda da düşünmüştür. Kitabının dördüncü bölümünde kendi eleştirmenliği hakkında eleştirel

tespitleri vardır. Bu bölüme seçtiği başlık, “Yaşama duygusu olarak edebiyat” çok yerindedir ve bölümün son cümlesi, özetleyici bir ağırlığa sahiptir: “Edebiyata sevgisiz eleştiri olmaz.”

Söz konusu bölümün içeriği üzerinde durmada incelememin yararını görüyorum: Edebiyat eleştirmeni olmak, Ranicki'nin “gençlik rüyası”dır. Buna bu kadar çabuk ulaşması üzerine ne düşündüğü sorulduğunda söze şöyle başlamıştır:

“Kendi başarıları üzerine yorum yapmak, hele hele övünmek, yalnız tehlikeli değil, hattâ düpedüz ayıptır. Heine'nin 'İtiraflar'ında şöyle demek haklıydı: 'Burada kendim iyi şeylerimi açıkça yüceltsem, kendini beğenmiş bir züppe olurum.' Ama öte yandan ben bu zor sorudan bütünüyle sıyrılısam, bu da bir korkaklık meselesi olurdu.” (s. 434)

Bu alıntıda Ranicki, yine bir edebiyat alıntısı yapar, ama ilginç olan, gençliğindeki alıntıları kendi düşüncesini destekleyici olarak kullanırken burada Heine'yi beğendiği halde onun görüşünün üzerine kendi eklemelerini gerekli görmesidir. Aynı paragrafta, örnek aldığı “Ondokuzuncu yüzyılın büyük Alman eleştiricileri”nin başında Heine'yi, ardından da Fontane, Kerr, Polgar, Jacobsohn ve Tucholsky'yi anar. Bunların hepsinin de gazetelerde çalıştıklarını ve üsluplarında bunun büyük etkisi olduğunu söyler. O zaman da edebiyat üzerine yazan bilim adamları vardı, ama onlar akademisyen meslektaşları için yazıyorlardı, edebiyatçılar ise edebiyatçılar için. Ranicki, kendisi ise “doğrudan doğruya okuyucular için” yazıyordu “meslektaşlar için değil.” Eleştiri yazısını gazeteye gönderen akademisyenin de gazeteci eleştirmen gibi “anlaşılır olmaya” önem vermesi gerekmektedir. Ranicki bunu sağlamak için yabancı kelimelerin Almanca karşılıklarını bulma çabasında zaman zaman abartma eğilimine girmiştir.

Ranicki, edebiyat eleştirisiyle hal hamur olmuş hayatını anlattığı bu eserinde, yazımı çeyrek yüzyıl sürmüş bir eleştiri kitabından da söz eder. Yirmi üç yazar portresinin yer aldığı “Die Anwälte der Literatur” başlıklı bu kitap 1994 yılında yayınlanmıştır.

“Edebiyatın Avukatları” kitabının yankıları arasında Ranicki özellikle şunu doğru bulur: Burada, bilinçli ya da bilinçsiz, yazarın kendi portresi ve kendi itirafı var. “Başka insanlar üzerine yazan, aynı zamanda kendi üzerine yazmaktan kendini alıkoyamaz.

Ranicki, bu tespitin eleştirmenler meslek birliği için de geçerli olduğunu düşünür. Ama kendisinin “haddini bilmemek pahasına” belirtmek istediği şudur:

“Edebiyat benim hayat duygumdur. [...] Nihayetinde, eleştirme mesleğini yürüten, edebiyat sevgisidir, hattâ zaman zaman, eleştirmene mesleğini sürdürmek, işine hâkim olmak konusundakini devasa tutkudur. [...] Ne kadar tekrarlasak azdır ki: Edebiyat sevgisi olmadan eleştiri olmaz.” (s. 437)

Uzmanlık alanım genel edebiyat bilimi olması dolayısıyla zaman zaman gazete ve dergilerde eleştiri yazıları da yazıyorum. Ranicki'nin kendi hayat hikâyesinde eleştirmenlerimizi ilgilendireceğini umduğum ifadeleri özetlemek istememin temelinde belki benim de ortak görüşte olduğum yanların bulunması vardı.